

Útlendingur hafði meitt sig dálítið í höndum og sýndi mér; þetta eru ekki holdsveikisár, sagði hann (þó að fengin sé á Íslandi). Minti þetta mig á, að um tíma var Íslands mest getið í útlöndum fyrir holdsveikina. Annað sem Íslendingar eru frægir fyrir er óþrifnaður, og það nú orðið frekar en ástæða er til, því að mikið hefir þjóðinni farið fram í þessum efnum, og mest er það að þakka þessari mentun, sem sumum ótrúlega skammsýnum mönnum er svo illa við. Auðvitar kemur sú óvild sem menn oft, og nú síðast á alþingi, hafa lýst við kennara, og aðra þá, sem halda uppi mentun þjóðarinnar, af þeirri trú, að mentun sé ekki peningavirði. En þetta er hinn mesti mis-skilningur. Eins og Steingrímur læknir Matthíasson hefir tekið fram í einhverri ritgerð, deyja miklu færri úr brjósttæringu í Berlín en öðrum höfuðborgum. Þetta er mest að þakka því, að mentunarástandið í Berlín er betra en í öðrum höfuðborgum. Væri mentunarástandið á Íslandi betra en er, þá væri hér lítil eða engin sullaveiki; og líklega efast þó enginn um að slíkt væri peningavirði.

Það mætti rita langt mál til að sýna hve mikil og góð áhrif meiri og betri mentun mundi hafa á hag þjóðarinnar. Hére skal aðeins bent á eitt: er ekki ólíklegt að Íslendingar mundi vilja gjalda útlendum kaupmönnum 5 milljónir króna (eða meira) í ómakslaun á ári hverju, ef alment væri meira vitað, en nú er lýðum ljóst, og samtök og einurð betri?

Þeir sem tala við útlendinga, einkum þá útlendinga, sem ætla sér að skrifa um Ísland, ættu að muna eftir að taka það fram, að hér hefir verið meira en tíu sinn-

um erfiðara að lifa en annarstaðar á Norðurlöndum. Meun dæma háskalega rangt um íslenzka menning og íslenzkt menningarleysi, ef þeir muna ekki eftir þessu. Hundruðum ára saman hefir meiri hluti íslenzku þjóðarinnar dáið á barnsaldri.

Sé minst á íslenzkar bókmentir (en það er það sem Íslendingum er helzt hrósað fyrir, að þeir sé bókmentaþjóð) þá er engin vanþörf á að taka það fram, að í engu síðuðu landi eru rithöfundar jafn lítills metnrir og á Íslandi.

Þeir eru að visu margir sem hafa gaman af að lesa kvæði og sögur, og jafnvel þær ritgerðir, sem fyrst og fremst stefna að því að auka mönnum vit, kenna þeim að átta sig að einhverju leyti betur á tilverunni. En það er eins og margir haldi, að slíkt verði til af sjálfu sér; læstir virðast telja það nokkra vinnu að semja rit, og því síður, að þeim hugsist, hvort ekki þurfi miklu til að kosta, í áreynslu og öðru, áður menn geti hugsað, talað og ritað svo að vel megi heita. —

Mér er til efs að nokkurri þjóð ríði jafnmikið á betri mentun, eins og einmitt Íslendingum. Meðal annars af því, að þeir þekkja svo illa sjálfa sig. Þessvegna er trúin á framtíð þjóðarinnar svo daufr. Þessvegna hafa þeir svo oft verið vinum sínum verstir. Og þessvegna vita útlendingar ennþá svo lítið um, hvílik merkisþjóð Íslendingar hafa verið og geta orðið enn, sú þjóð, sem varðveitt hefir það mál, sem mannkyninu ríður mest á að líði ekki undir lok. Vegna hvers mun eg síðar reyna að sýna fram á.